

İÇİNDEKİLER

Yayımcının Önsözü,	7
Önsöz,	11
İstanbul Patriği Bartholomeos'un Konferansı Açış Konuşması,	13
Açılış Konuşması, Frango Karaoğlan,	17
<i>Türkiye'de Azınlık Eğitim Sistemi Çerçevesinde İstanbul Rumlarının Eğitimi</i> , Katerina Markou,	21
<i>İstanbul Rum Azınlık Mektepleri Öğrencilerinin Mesleki Yönelim İmkânları</i> , Yorgos Chatzitegas,	35
<i>İstanbul Rum Ortodoks Azınlığının Tâbi Olduğu Hukuki Rejim ve İşleyişi, 1923-1939</i> , Dimitris Kamouzis,	41
<i>İstanbul Rum Azınlığının 1950'den Bugüne İdari Yapılanışı ve Seçim Mekanizmaları</i> , Konstantina Andrianopoulou – Foti Benlisoy,	51
<i>Türkiye'de Özel Mülkiyetin Evrimi Çerçevesinde Rum Mülkleri</i> , Adnan Ekşigil,	67
<i>İstanbul Rumlarının Mekânsal ve Belleksel İzleri: Fatih İlçesi Örneği</i> , Jean-François Pérouse,	73
<i>Osmanlı Kentsel Modernleşmesi, Gayrimüslimler ve "Modern" Bir Kentsel Çevre Olarak Kadıköy'ün İnşası</i> , M. Rifat Akbulut,	83
<i>İstanbul Rum Ortodoks Cemaatinin Mimari Mirasının Sanatsal Değeri ve Bu Mirasın Korunmasıyla İlgili Bazı Meseleler</i> , Savvas E. Tsilenis,	105
<i>Gayrimüslim Vakıfları ve 1936 Beyannamesi</i> , Baskın Oran,	113
<i>Türkiye'deki Rum Ortodoks Cemaatlerin Vakıfları: Siyasal Bir Sorununun Hukuki Veçheleri</i> , Konstantinos Tsitselikis,	127

YAYIMCININ ÖNSÖZÜ

<i>Redd-i Miras: Cumhuriyet Türkiye'si'nde Rum Patrikhanesi,</i> Elçin Macar,	151
<i>6-7 Eylül 1955 Olaylarına Bugünkü Türk ve Yunan Toplumlarının Bakış Açıları,</i> Dilek Güven,	159
<i>Dış Politikanın Rehineleri:</i> <i>Rumların 1964'te Sürgün Edilmesi,</i> Rıdvan Akar,	165
<i>Aidiyet Anıları Aracılığıyla Bir Yer Talep Etmek:</i> <i>İmroz Adasında Tanıma Siyaseti,</i> Elif Babül,	175
<i>'Şehrin' Diasporası:</i> <i>Atina'da Yaşayan İstanbullu Rumlar,</i> İlay Romain Örs,	193
<i>İstanbul Rumlarının Kültürel Varlığı:</i> <i>Değerlenme ve Gelişme Tabayülleri,</i> Méropi Anastasiadou,	199
<i>Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne Giriş Sürecinde</i> <i>Azınlık Kavramının Değişmesi: Rum Azınlığı,</i> Samim Akgönül,	207
<i>Bir Mesleki Göç Olgusu: Bugünün İstanbul'unda</i> <i>Yunan Vatandaşı Özel Sektör Çalışanları,</i> Nikoletta Chardalia,	213
<i>Antakyalı Rum Ortodoksların</i> <i>İstanbul'daki Bugünü ve Yarını,</i> Simeon Yılmaz,	223
<i>Bugün ve Yarın: Rumların Geleceği Hakkında Sorular,</i> Hristos Klairis,	233
<i>Değerlendirme ve Bilanço,</i> Lakis Vingas,	235
<i>Sonuç Konuşması,</i> Dimitrios Frangopoulos,	237
<i>Yuvarlak Masa - İstanbul Rumları: Geleceğin İzini Sürerken,</i> Kostas Gavroglou, Halil Berktay, Ayşe Buğra, N. K. Alivizatos, Yorgos Stefanopoulos, Mete Tunçay, Yanis Skarlatos,	249
<i>İstanbul Rumlarına Dair Bir Konferans:</i> <i>"Azınlık Politikaları"ndan Azınlığın Siyasetine,</i> Nikos Sigalas,	263

Elli yıla yakın bir süre kesintiye uğramış bir yayın geleneğini canlandırma gayretindeki *istos*, İstanbul Rumlarının tarihi, kültürü ve hayatına dair çalışmalara katkı sunmayı hedefliyor. Bu amaçla *Politika Historika* adlı diziyi planlıyoruz. Bu diziyi son dönemde ciddi bir atılıma sahne olan azınlık çalışmalarını okuyucuya sunmak, dahası yapıcı bir perspektifle bu alandaki eksikliklere işaret etmek arzusundayız.

Elinizde tuttuğunuz ve *Politika Historika* dizisinin ilk kitabı olan çalışma, 2006 yılında İstanbul'da gerçekleştirilen "İstanbul'da Buluşma: Bugün ve Yarın" başlıklı konferansa sunulan tebliğlerden oluşuyor. Konferans, başlığındaki vurgunun hakkını verircesine esas itibarıyla günümüzde Rumların yaşamakta olduğu çeşitli sorunları masaya yatıran ve bu sorunlara olası çözümler arayan bir perspektifle organize edilmişti. Söz konusu kitabın *Politika Historika* dizisinin ilk kitabı olarak yayımlanması bir tesadüfün değil, tersine bilinçli bir tercihin ürünü.

Bu diziye bilinçli olarak İstanbul Rumlarının bugünkü aktüel meselelerinden hareket eden bir çalışmayla başlamak istedik. Çünkü bizler "nostalji"yle yetinmek arzusunda değiliz. Rumların ve diğer "azınlık" toplulukların nostaljikleştirilmesine, "miraslaştırılmasına", "geçmiş güzel günlere" dair hoş bir seda olarak görülmesine karşıyız. Milliyetçi dışlayıcılığa karşı olduğumuz gibi Rumların Türkiye'nin siyasal ve toplumsal gerçekliğinden bağımsız, sevimli bir folklorik unsur haline getirilmesine de karşıyız. Nostaljiyi halihazırda devam eden pratikle ikame etmek arzusundayız.

Mevcut sorunların "tarihle" koşullandığının elbette bilincindeyiz. Ancak Rumların artık geride kalmış görkemli bir mazinin kalıntıları olarak değil, bugünün dünyasında yaşayan ve bugüne dair meseleleri olan özneler olarak düşünülmesi ve muhatap alınması gerektiği kanısındayız.

Çeşitli tebliğlerde de vurgulandığı üzere, söz konusu konferans, İstanbul Rum toplumu için bir dönüm noktası olmuştur. İlk defa "bugünün" sorunları, hem de dünyanın dört bir yanına göç etmek zorunda kalmış ve oralardan gelip yeniden doğdukları şehirde "buluşmuş" olanların da bulunduğu bir ortamda tartışılacaktı. İlk defa, Rum toplumunun "bugünkü" sorunları akademik bir konferans konusu oluyordu. Tarihe

keyfiligi"nin hareket noktası ve bunun ne kadar arzulanır olduğu, işin geleneğinde olduğu üzere, yarışmanın kurallarını koyana aittir. Kullanımların birbiriyle uygunluğu, müdahalelerin ayrımı ve dönüştürülebilirliği, korunması gereken ve cemaatin koruma altına alınmış yapılarındaki işlere pusula görevi görecektir olan genel ilkelerdir.

Son olarak söz konusu "etnik-mekânsal" mimarinin ve anıtsal mirasın, bir ülkenin bütün vatandaşları için aynı değere sahip olmak zorunda olmadığını vurgulamak gerekir. Ama onlar için de, mekânın ortak yakın dönem yapılaşma tarihini yani hafızasını oluşturur, bu nedenle de korunması gereken ortak bir değerdir. Mademki dünyanın en eski şehirlerinden biri olan doğduğum şehrin yapılaşmış ortamının büyük bir bölümü UNESCO Dünya Kültür Mirası kapsamında korunuyor, ve çokkültürlülüğünün açığa çıkması "öteki"ye karşı hoşgörüyü ve barış içinde bir arada yaşamayı vurguluyor, bizler de, hareketlerimizle bu ortamın düzgün ve en iyi şekilde korunmasına katkı sağlamaya çaba gösterebiliriz.

Çeviren: Anna Maria Aslanoğlu

Gayrimüslim Vakıfları ve 1936 Beyannamesi

Baskın Oran¹

Bu, benim bildiğim ilk Rum konferansı. İlk olduğu için de, adında "Rum" kelimesi bile yok. Bu, Türkiye'nin üzüntüsü ve ayıbıdır.

Bir de, Türkiye Rumlarının sorunları Yunanistan'daki Batı Trakyalı Türklerle paralel olduğu halde, bu konferansa Batı Trakya da yok. Tamamen anlıyorum: Bu, ancak içler döküldükten sonra ikinci hatta üçüncü konferansta olabilir, daha önce olamaz. Ama unutmayalım: İşin ideali, iki karşılıklı azınlığın bir araya gelerek sorunlarına birlikte çözüm aramalarıdır. Çünkü ikisinin sorunları birdir, aynıdır ve birbirinden bağımsız çözülemez.

1936 Beyannamesi Nedir?

Bu, fevkalade önemli bir konu. Çünkü vakıf malları azınlığın ekonomik, toplumsal ve kültürel belkemiğidir. 2001-2004 arasında, AB adaylığına hazırlık için önemli reformlar yapıldı. Fakat bunlar şu veya bu neden yüzünden kimi zaman istenilen reformu yapamadı, kimi zaman da istenilen sonucu veremedi. Şimdi, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'nden (AİHM) gayrimüslim vakıflarının haklarını veren kararlar çıktı-çıkılmak üzere. Meclis'te yeni Vakıflar Kanunu tasarısı yapılmak üzere.²

1. AÜ Siyasal Bilgiler Fakültesi Uluslararası İlişkiler profesörü. 2006'da kendi isteğiyle erken emekli oldu-tur ve aynı kurumda ders vermeye devam etmektedir.

2. Aralık 2011'de not: Türkiye'de ilk defa yapılmış ve dolayısıyla tarihsel bir konferans söz konusu olduğu için, epey eskimiş olduğu halde bu toplantıda verdiğim bildiriye, Türkçe yayın için talepte bulunulan Aralık 2011'te dokunmuyorum. Bununla birlikte, okurların son durumu görmek isteyeceklerini düşünerek üç şey yapmak istiyorum: 1) Bildirinin sonuna, yeni Vakıflar Kanunu Şubat 2008'de çıktıktan sonra yayınlanan ve yasayı tahlil eden bir yazımı ekliyorum; 2) Okurlara, aşağıda dipnot no.3'te tam künyesi verilen "Türkiye'de Azınlıklar" kitabımın 2008 sonunda yapılan 5. baskısında bu yasayı tahlil eden bölümü(s. 139-142) okumalarını; 3) Yine, gayrimüslim vakıfları konusunda Ağustos 2011'de yayınlanan ve kimi önemli iyileştirmeler getiren kanun hükmünde kararname maddesi üzerine yayınladığım bir yazıyı ekliyorum.

"1936 Beyannamesi" diye bilinen belge, bir mal tadadıdır. Bir mal sayımı listesidir. Matbu bir evraktır. Öyküsü şudur:

1936 yılında yürürlüğe giren Vakıflar Kanunu, tüm vakıflardan, ellerindeki taşınmazların listesini gösteren bir mal beyannamesi istemiştir. Rejimin amacı, İslamcıların ekonomik kaynaklarını kurutacak düzenlemeler yapmaktır. Fakat Atatürk'ün ömrü yetmemiştir ve beyannameler unutulmuştur³.

Kıbrıs konusu Türk-Yunan ilişkilerini zehirleyince, Yunanistan'ı sıkıştırma politikasının bir parçası olarak Vakıflar Genel Müdürlüğü (VGM) 1972 yılından itibaren gayrimüslim vakıflarının vakıfnamelerini istemeye başlar. Oysa bunların vakıfname-leri (yani, kuruluş belgeleri, tüzükleri) yoktur çünkü hepsi de Osmanlı döneminde kurulmuşlardır ve o zamanki usule göre bunların her biri ayrı bir padişah fermanıyla tesis edilmiştir.

Bunun üzerine VGM, 1936'da toplanan beyannameleri bu vakıfların vakıfnamesi sayacağını bildirir ve arkasından da bu vakıfların 1936 yılından sonra herhangi bir yolla edindikleri taşınmazlara el koymaya başlar. Çünkü bu taşınmazlar 1936 mal beyannamesinde kayıtlı değildir ve doğal olarak bu matbu mal beyannamesinde bu vakıfların taşınmaz edinip edinemeyecekleri konu edilmemektedir.

1936'nın sadece bir taşınmaz listesi olması nedeniyle böyle bir hususu içermesinin mümkün olmadığını ileri sürülmesi durumu değiştirmeyecektir. İktisap biçimi (satın alma, bağış, piyango, vasiyet, vb.) ne olursa olsun, 1936'dan sonra edinilen taşınmazlara devlet el koymaya devam edecektir. Bu hukuk dışı uygulama, Ocak 2003'te kaldırılana kadar hem Lozan'ı hem de mülkiyet hakkını ihlal edecektir. Bu uygulamayla el konulan mallar onları satmış/vermiş sahiplerine veya onların mirasçalarına bedelsiz olarak iade edilecek veya mirasçı kalmamışsa Hazine'ye intikal ettirilecektir⁴.

Yargıtay'ın Tutumu: Gayrimüslimler Türk değildir

Başından söyleyeyim, Yargıtay'ın bu konudaki tutumu fevkalade olumsuz ve bir o kadar da hukuk dışı olmuştur.

3. Cemaat vakıflarının öyküsü için bkz. Yuda Reyna ve Yusuf Şen, *Cemaat Vakıfları ve Sorunları*, İstanbul, Gözlem Yayınları, 1994.

4. Bkz. Baskın Oran, "1936 Beyannamesi", *Türk Dış Politikası - Kurtuluş Savaşından bugüne olgular, belgeler, yorumlar, 1919-2001, Cilt I: 1919-1980*, 12. baskı, İstanbul, İletişim Yayınları, 2006, s.229.

Konu bu yüksek mahkemeye ilk olarak intikal ettiğinde, Yargıtay 2. Hukuk Dairesi 06.07.1971 tarihinde aldığı 4449 E, 4399 K sayılı kararın gerekçesinde şöyle demektedir: "Görülüyor ki, Türk olmayanların meydana getirdikleri tüzel kişiliklerin gayrimenkul iktisapları men edilmiştir. Oysa Daire'nin burada mal edinemeyeceğini söylediği "yabancı" tüzel kişilik, Ortodoks dininden Türk vatandaşları tarafından kurulmuş ve yönetilmekte olan Balıklı Rum Hastanesi Vakfı'dır; "yabancı" bir vakıf değildir.

1974 yılına gelindiğinde, bu acayip karar bu sefer de Yargıtay Hukuk Genel Kurulu tarafından tekrar edilecektir (1971/2-820 Esas, 1974/505 karar sayılı ve 08.05.1974 tarihli karar). Ertesi yıl da Yargıtay 1. Hukuk Dairesi aynı hukuk garabetini tekrarlayacaktır (24.06.1975 tarih ve 3648-6594 sayılı karar)! Üstelik Yargıtay 11.12.1975 yılında "...yabancıların Türkiye'de taşınmaz mal edinmelerini yasaklayan yasalardan söz edilmesi bir yanlışlıktır" diye hatasını kabul etmiş, ama kararın değişmesine gerek olmadığını ilan etmiştir.⁵ Yani, ne yaptığını bilerek yapmaktadır.

Üçüncü AB Uyum Paketi⁶ olarak 03 Ağustos 2002'de çıkartılan 4771 sayılı yasanın 4. maddesi vakıflara çeşitli olanaklar getirmiştir. Vakıfların mal edinmesi artık serbest bırakılmış, ayrıca tasarrufları altındaki malların tapuya tescili imkânı da getirilmiştir. Fakat gayrimüslimlere hâlâ "yabancı" muamelesi yapılmaktadır. Örneğin mal edinmek "Bakanlar Kurulu kararı"yladır, oysa Müslüman vakıfları bu olanağı kullanmak için yalnızca VGM kararına ihtiyaç duymaktadır. Ayrıca, tescil ve mal alımı için "ilgili kurumların görüşleri"ne ihtiyaç vardır ve bu kurumlar İçişleri Bakanlığı'ndan MİT'e kadar uzamaktadır.

Yasadan sonra bir de yönetmelik çıkartılır. Buradaki hukuk ihlalleri sayılamayacak kadar çoktur; ihlal edilen ulusal ve uluslararası belgeleri yalnızca başlık olarak veriyorum: Anayasa md.2, 10, 35, 90/5; Vakıflar Yasası md.44, Lozan Barış Antlaşması md. 37, 39/2, 40, 42/3; Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi md. 14, 1969 tarihli Viyana Antlaşmalar Hukuku Sözleşmesi md. 60/5.⁷

4771/4'deki sorunlar, Dördüncü AB Uyum Paketi adıyla 02 Ocak 2003'te çıkartılan 4778 sayılı yasayla büyük ölçüde ortadan kaldırılmıştır. Fakat 1936 Beyannamesi sorunu çözülememiştir. Bunlara aşağıda geleceğim. Fakat burada Yargıtay'ın bir

5. Bu konuda daha fazla bilgi için bkz. Baskın Oran, *Türkiye'de Azınlıklar, Azınlıklar - kavramlar, teori, Lozan, iç mevzuat, içihat, uygulama*, 5. baskı, İstanbul, İletişim Yayınları, 2008, s. 104-107.

6. Bu paketler için bkz. Oran, *Türkiye'de Azınlıklar...*, s. 116-135.

7. Çok uzun tutacağı için buraya alamadığım bir hukuki mütalaada bu hususlar uzun uzadıya işlenmiştir. Bkz. www.baskinoran.com adresinde "Uzmanlık Raporları" sekmesi.

kararından daha bahsettikten sonra. Çünkü tam da sorun çözüme ulaştı dendiği bir sırada, Yargıtay 1. Hukuk Dairesi inanılması güç bir karar vermiş (29.09.2004 tarih ve Esas: 8622, Karar 9589) ve kafaları yine altüst etmiştir. Yedikule Surp Pırgıç adına zaten tescil edilmiş durumda olan bir gayrimenkulün tapusunun iptali için Hazine'nin açtığı davada Hazine lehine karar vermiştir, çünkü "anılan vakıf bu gayrimenkulün tescili için başvuru yapmamıştır" ⁸. Bu, resmen, "duble tescil" istemektir. 1936 Beyan-
namesinin hortlamasından bile kötü bir durumdur.

Bugünkü Durum ve Analizi

Gayrimüslim vakıfları konusundaki üç temel sorunun durumları bugün şöyledir: ⁹

1) Hazine ve VGM tarafından el konulan mallar sorunu

Vakıflar Yasası tasarısı ¹⁰ bunların geri verilmesini öngörüyor. Ama şu gerçekler var:

a) Ölüm, kayıp, terk, mübadil olma vs. nedeniyle Hazine'ye geçmiş mallar geriye verilecek (Geçici Madde 5). Fakat nasıl verilecek, o yok.

b) Mazbut (VGM'nin yönetimine geçmiş) vakıfların VGM'ye geçmiş olan malları vakıf adına tescil edilecek (Geçici Madde 7). Üstelik "herhangi bir hüküm veya karar aranmaksızın". Fakat bu ancak "VGM'nin talebi üzerine" yapılabilecek. Dahası, Türkiye'de hiçbir tapu müdürü mahkeme kararı olmaksızın böyle bir şey yapmaz. Bir emlakı tapudan silip başkasının üzerine tescil etmez.

Üstelik yasa tasarısı mazbut ilan edilmiş taşınmazları mazbutadan çıkartmıyor. Bu mallar VGM'nin yönettiği bir gayrimüslim vakfının adına tescil edilse ne olacak, edilmese ne olacak? Neyse ki, sonradan AB baskısıyla bu Geçici Madde 7 değişti ve mazbutaya alınan vakıfların ve on yıl süreyle yönetici atanamayan vakıfların VGM tarafından yönetilmesi engellendi. Kendi vatandaşımızın hakkını teslim etmek için sürekli AB'ye muhtaç olmayı bir düşününüz.

8. Oran, *Türkiye'de Azınlıklar...*, s. 107.

9. Aralık 2011'de not: Gelişmeler için, dipnot no. 1'de sözü edilen üç yere bkz.

10. Bu tasarı, yukarıda da belirtildiği gibi, Cumhurbaşkanı Sezer tarafından veto edilmiş ve ancak 2008'de yürürlüğe girebilmiştir. Cumhurbaşkanlığı derken, bu makama bağlı Devlet Denetleme Kurulu'nun da 06.02.2006 tarihli raporunda gayrimüslim vakıflarını "yabancı vakıf" statüsüne kattığını da buraya ekleyeyim. Bu konuda bkz. B. Oran, "Devlet Denetleme Kurulu'nun 'Bilinçaltı'sı", B. Oran, *Türkiyeli Gayrimüslimler Üzerine Yazılar* (Yayına Hazırlayan: Ülkü Özen), İstanbul, İletişim Yayınları, 2011, s. 355-359. Aynı makaleyi www.baskinoran.com adresinde de bulabilirsiniz.

c) Nam-ı müstear ve mevhumlara, VGM'ye, Hazine'ye, vasiyet edilmiş veya bağışlanmış olup da halen vasiyet eden veya bağışlayan üzerine kayıtlı olan taşınmazlar 18 ay içinde vakıflarına tescil edilecek (Geçici Madde 9). Ama Türkiye'de hiçbir tapu müdürü bunu mahkeme kararı olmaksızın yapmaz. Mahkeme kararları da malum. Bu maddeler böyle yazılı olduğu sürece, tek başlarına hiçbir sonuç yaratmazlar.

Burada, yeri gelmişken, bu "nam-ı müstear ve mevhumlara tescil edilmiş" meselesini kısaca anlatayım. 1913 yılına kadar vakıfların adına taşınmaz tescil edilemiyordu çünkü bunların tüzel kişiliği yoktu. Bu tarihe kadar gayrimüslim vakıfları ne yaptılar? Bu taşınmazları ya cemaatin ileri gelen kişilerinin veya rahiplerinin adına tescil ettirdiler, yahut da kimi azizlerin adına (mesela "Meryem Veledi Osep" yani Meryem oğlu İsa adına). Hazine dava açınca, mahkemede mübaşirler bağırdı: "Meryem Veledi Oseecepe! Meryem Veledi Oseecepe!" Kimse gelmeyince taşınmaz mal Hazine'ye geçti. Olay budur. Traji-komiktir.

d) İşin kötüsü şu: Şu ana kadar, Hazine ve VGM tarafından el konulan mallardan geri verilen olmadı. ¹¹

2) Hazine tarafından el konulan taşınmazların üçüncü kişilere satılmasının yarattığı sorun

Yasa tasarısı bu konuda hiçbir düzenleme getirmedi. Oysa hukukun, "iyi niyetli" üçüncü kişilere satılan taşınmazlar geri alınamayacağı için, devletin bunlar için mal sahibi vakıflara tazminat ödemesi gerekir. Bu konuda hiçbir kısırtı yok. Yine, AİHM dürtükleyince kısırtı olacak.

3) Vakıfların tasarrufunda bulunan, ama tapuya onlar adına kayıtlı olmayan taşınmazlar sorunu

Bu taşınmazların tapuya tescili üçüncü (2002) ve dördüncü (2003) AB Uyum Yasaları tarafından öngörülüyordu. Fakat bu tescil oranı Mayıs 2004'te yüzde 18,66 oranında kalmıştı ¹². Ağustos 2005'te ise bu oran ancak yüzde 27,6 olabildiği ¹³. Ondan

11. Ekim 2007'de not: Ocak 2007'de AİHM, bir Rum vakfına ait binaya el konduğu için Türkiye'yi 910 bin Avro tazminata mahkûm etti. Böylece, Türkiye hukukunun yapmadığını Avrupa hukuku yapmış oldu. Bu, Türkiye için büyük züldür. Kendi vatandaşına hakkını ancak Avrupa'nın zoruyla verdiği belgesidir. Yazaktır bu memleket.

12. Bkz. Oran, *Türkiye'de Azınlıklar...*, s. 133-134.

13. *Milliyet*, 02.08.2005.

sonra hiçbir haber çıkmadı. Yani, bu konudaki son haberler, sorunun üçte birinin ancak yüzde 27,6'sının halledilebildiği yolunda. Bunun sebebi, VGM'nin cansiperane direnişi. VGM milliyetçilik yaptığını sanıyor, ama aslında 12 Eylül cuntasının Türk-İslam Sentezçiliğini devam ettiriyor ve Türkiye rezil oluyor.

Sonuç

1) Tarihsel bakımdan:

Bu 1936 Beyannamesi olayı, Osmanlı İmparatorluğu ve Türkiye Cumhuriyeti'nde sermayenin gayrimüslimlerden Müslümanlara transferinin onuncu ve son halkasıdır. Bu sürecin baklaları şöyle sıralanabilir:

- 1915 Ermeni tehciri.
- 1923 Türk ve Rum halkları zorunlu mübadelesi.
- 1927 Lozan'ın Bozcaada ve İmroz'da eğitimde uygulanmasının durdurulması ve burada oturan Rumların göç etmeye zorlanması.
- 1932'de 2007 sayılı yasanın "Bazı meslekleri..." Türklere münhasır kılması. Bu yasa, uygulamada "vatandaş" değil, "Türk" olarak uygulandı. Ayrıca, Yunan pasaportu taşıyan İstanbul Rumları işsiz kaldı.
- 1934 Trakya'da Yahudilerin göç etme zorunda bırakılması,
- 1941 gayrimüslimlere Yirmi Kura askerlik olayı. Bu insanlar ellerine silah verilmeden Amele Taburları'na gönderildiler. Birçoğu göç etti.
- 1942 Varlık Vergisi. En önemli sermaye transferi olayı budur.
- 1955, 6-7 Eylül pogromu.
- 1964 Yunan pasaportlu İstanbul Rumlarının sınır dışı edilmesi ve "1964 Kararnamesi"yle paralarının Merkez Bankası'nda blokajı. Bundan sonra artık İstanbul Rumları kitle halinde göç edeceklerdir. Bunun içindir ki 1924'te 110 bin olan Rum nüfusu bugün iki bin düzeyine inmiştir.
- 1971 sonrası 1936 Beyannamesi uygulaması. İşte bu onuncu bakla, Türkiye'deki hukuk-dışı sermaye transferinin son baklasıdır.

Bu olayların neredeyse tümü gayrimüslim mülkiyetine fiili saldırı niteliğindedir, ama burada yasalar da zaman zaman araç olarak kullanılmıştır. Onuncu ve son saldırı tamamen kanunla yapılmıştır. Tabii, hukuk-dışı kanun uygulamasıyla.

2) Uluslararası Politika bakımından:

Bu sermaye transferinin gayrimüslimden Müslümana doğru devam etmesi için artık vakit çok geçtir:

a) Onun içindir ki devlet 1980'lerde bankerlik skandallarıyla insanların paralarını belli kişiler elinde topladı. Şimdi de devlet mallarını "özelleştirme" adı altında haraç mezar satıyor. Artık küreselleşmenin altyapısı olan uluslararası kapitalizm döneminde eski uygulama devam edemiyor. Artık sermaye transferi fakir Müslümandan zengin Müslümana doğru yapılıyor.

Türkiye, gayrimüslim mülkiyetini Müslümana transfer ederek Türkiye'nin sanayileşmesini en az yarım yüzyıl geciktirmiştir, çünkü sermayeden daha önemlisi *know-how*'dır. Yani, iş bilgisidir. Binlerce yıldır ticaretle iç içe olan gayrimüslimlerin milliyetçilik uğruna tasfiyesinin Türkiye'ye çok pahalıya patladığını bugün bile hâlâ anlayamıyoruz. Hâlâ, gayrimüslimi "yabancı" sayan zihniyetimiz, gayrimüslim tüccar karşısında Müslüman tüccarı "milli" saymak gâfletinde. Sermayenin dini-milliyeti olur mu? Kaçıracaksa, gayrimüslim tüccar da vergi kaçırır, Müslüman tüccar da.

b) Üstelik küreselleşmenin üst yapısı olan AİHM de artık devrededir. Çok yakında, bu 1936 Beyannamesi uygulamaları yüzünden Türkiye ya tazminata mahkum edilecektir ya da Dostane Çözüm'e gitmek zorunda kalacaktır. Nitekim hükümet yetkilileri bu kaçınılmaz yola gitmek istediklerini açıklamışlardır.¹⁴

3) İç Politika bakımından:

Normalde, bütün dünyada, muhafazakâr olan Yasama'dır. Türkiye'de artık iyice bunun tersi bir durum oluştu. Yargı, artık Yasama'dan çok daha muhafazakâr. 1930'lar milliyetçiliğinin, yani ulusalcılığın bekçisi rolünde. Yargı bu konuda çok üzücü performans gösteriyor. Türkiye'yi fevkalade zorluyor.

14. Avrupa Birliği Genel Sekreterliği (ABGS) web sayfası 21 Eylül 2006. ABGS yetkilisi Ahmet Doğan'ın TBMM Adalet Komisyonu'nda Vakıflar Kanunu tasarı görüşmeleri sırasında verdiği bilgi. Buna göre, bir vakıf taşınmazı için 2.300 bin Avroluk bir dostane çözüm önerilmiştir. Dostane Çözüm, bir devletin AİHM'de bir davayı kaybedeceğini anlaması üzerine, prestij yitirmemek için ve daha az tazminat ödemek için, karar verilmeden çözüme yanaşması anlamındadır.

Bu durumlar, yukarıdan devrimlerin yasaları değiştirebildiğini, ama zihniyetleri değiştiremediğinin açık kanıtıdır.

Ama Türkiye çok değişti. Hiç endişe etmeyin. Geçen yıl bu konferansı toplayamazdınız, ben de böyle anlatamazdım. Merak etmeyin. Türkiye iyiye gidiyor. Biraz zaman lazım, o kadar.

GÜNCELLEME AMAÇLI EK YAZILAR

1 - Yeni Vakıflar Yasası çıktıktan sonra 2 Mart 2008 tarihli Radikal İki gazetesinde çıkan yazım:

STRASBOURG YOLCUSU KALMASINI!

Geçen hafta "laik" CHP ve DSP temsilcilerinin NTV'deki halini anlattım. Nasıl, "mütekabiliyet" namı altında gayrimüslim mallarının gaspını savunduklarını ve nasıl bu vatandaşları "tehlikeli" ilan ederek Sevr Paranoyacılığı yaptıklarını aktardım. Masaya yatma sırası, AKP'nin "yeni" ve "gayrimüslim vakıflarının el konulan mallarını geri veren" yasasında:

1) Yeni falan değil. Bu hükümler AB Uyum Paketlerinde tam üç kere tekrarlandı: Ağustos 2002, Ocak 2003 ve Haziran 2003. Din ayrımcıları uygulamadılar. 2) Malları geri verdiği falan yok. Anlatayım:

Vahim maddeler

Md. 2- "Bu Kanunun uygulanmasında milletlerarası mütekabiliyet ilkesi saklıdır."

Bu madde karşısında Bakan Hayati Yazıcı'nın NTV'de "Vatandaşa mütekabiliyet olmaz" lafi boşunadır. Bu insanlar vatandaş mı, yoksa rehine mi, bilelim.

Md. 5- "Yeni vakıflar; Türk Medeni Kanunu hükümlerine göre kurulur ve faaliyet gösterirler".

Zurnanın zırt dediği delik burası! Çünkü çaktırmadan "cemaat mensuplarını desteklemek amacıyla vakıf kurulamaz" diyen Medeni Kanun (MK) md.101/4'e gönderme yapıyor. Yabancılarla yeni vakıf izni var, Gayrimüslim vatandaşlara yok. Her biri Osmanlı

zamanında padişah fermantıyla kurulduğu için vakıfnameleri olmayan bu vakıflar yeni vakıf kurma yasağı yüzünden vakıfnameden yine yoksun kalacaklar. Yani, "amaçları" olmayacak ve hiçbir şey için izin alamayacaklar. Aynen, "kafa kağıdı" olmayan birinin polis tarafından her fırsatta tutuklanması gibi.

Bir kere, 1926 tarihli MK, devrim kanunlarının birincisi ve en önemlisi. Zaten Lozan'da kapitülasyonları kaldırtmak için verilen "Laik devlet olacağız. Kanun-ı Medeni yapacağız ve Avrupâ'dan aynen alacağız" (Dr. Rıza Nur, Hayatım ve Hatıratım, s.1046-47) sözünü yerine getirmek için alelacele çıkartıldı. Burada kastedilen, Cumhuriyet rejimine tehlike oluşturan Müslüman cemaatleridir. Gayrimüslimler kastedilmiş olsa, Lozan'ın hemen ertesinde ve daha İngiltere'yle problemler olduğu gibi dururken Lozan'ı biraz zor delerdik. Bazıları M.Kemal'i kendileri gibi aptal sanıyorlar.

Mantığınız alıyor mu: Gayrimüslimler "Kelebek Koruma Vakfı" kurarlarsa serbest, "Süryani Yetimlerini Koruma Vakfı" kurarlarsa yasak! İnsaf ya hû. Biraz vicdan!

İkincisi, Lozan'ın 3 maddesini ihlal ediyor. Md. 40: "... her türlü hayır kurumlarıyla, dinsel ve sosyal kurumlar... kurmak, yönetmek ve denetlemek" hakkını getiriyor. Md. 42/3: "... yeniden din ve hayır kurumları kurulması için bu nitelikteki öteki özel kurumlara sağlanmış gerekli kolaylıklardan hiç birini esirgemeyecektir". Lozan md. 37 ise bu hükümlerin değiştirilmesini yasaklamakta.

Üçüncüsü, yeni vakıf kurmayı yasaklayarak AİHS md.11 ve Anayasa md.33'te sözü edilen örgütlenme özgürlüğünü de ihlal ediyor. Ayrıca, Lozan'ı ulusal yasalara üstün ilan eden Anayasa Md. 60/5'i de ihlal ediyor. Hangi birini sayayım? Deve fıkrasına döndü. Türkiye bir ihlal makinesi mi kardeşim?

Md 7- "...Mazbut vakıflara...bir daha yönetici seçimi ve ataması yapılamaz"

VGM'nin (Vakıflar Genel Müdürlüğü) kadim taktikleri vardır: 1) "Senin cemaatin azaldı" veya "Artık sen hayır işi göremiyorsun" deyip vakfı mazbut ilan eder, yani yönetimine el koyar. 2) Yönetici seçimlerini yıllarca fiilen engeller, sonra da seçim yapmadı gerekçesiyle mazbut ilan eder. (Mazbut, "zapt" kökündendir). Üstelik bunu mahkeme kararıyla falan değil, kendi karakuşu kararıyla yapar.

"Yeni" kanun bu taktikleri sağlamlaştırıyor. Mazbutların malları iade falan edilmiyor. Burada da Lozan md. 37, 40, 42/3 ve Anayasa 90/5'in açık ihlali var.

Aldatan maddeler

Md. 25- *“Vakıflar; vakıf senetlerinde yer almak kaydıyla uluslararası faaliyet ve işbirliğinde bulunabilirler.”*

Vakıf senedi yalnızca “yeni vakıf”larda olur. Önce yeni vakıf kurmayı yasakla, sonra da uluslararası faaliyete izin vermiş gibi yap. Aldatan bir madde. İzin falan yok!

Md. 26- Bu da aldatan bir madde. *“Vakıflar; amacını gerçekleştirmeye yardımcı olmak... amacıyla... iktisadî işletme ve şirket kurabilir” diyor. Ama Gayrimüslim vakıflarının vakıfnamesi olmadığı için “amacı” da olamaz ki. Demek ki şirket falan kuramazlar! Şimdi anladınız mı bunlara niye “yeni vakıf” kurdurulmadığını? Uygulamayı iyi bilen Kezban Hatemi dikkatimi çekmese görmeyecektim. Bu işler böyledir efendim. Bizde kanunlar, okununca durum anlaşılmasın diye yazılır.*

**Geçici Md.7- Vakıflar Meclisi'nin olumlu kararını almak ve 18 ay içinde baş-
vurmak şartıyla, bu vakıfların iki tür malı kendi adlarına kaydettirebileceğini
söylüyor:** *“a) 1936 Beyannamelerinde kayıtlı olup, halen tasarruflarında bulunan
nam-ı müstear veya nam-ı mevhumlar adına tapuda kayıtlı olan taşınmazlar,”*

Güzel de, 60'ların sonundan itibaren devletin gasp ettiği mallar nasıl “halen tasarruflarında” (ellerinde) olacak ki? Ayrıca, bu en az yedi yıldır devam ediyor. Ama şimdiye kadar bu mallardan tek bir tanesi bile tapuya kaydettirilemedi. Çünkü hiçbir tapu müdürü mahkeme kararı olmadan tapuda malik değişikliği yapmıyor. Tam bir aldatmaca.

“b) 1936 Beyannamesinden sonra cemaat vakıfları tarafından satın alınmış veya cemaat vakıflarına vasiyet edildiği veya bağışlandığı halde, mal edineme gereğiyle halen; Hazine veya VGM ya da vasiyet edenler veya bağışlayanlar adına tapuda kayıtlı olan taşınmazlar”

“Mal edineme” dışında, bu vakıflardan en az altı başka gerekçe ve usulle daha mal gasp edildi (bkz. Dilek Kurban'ın hazırladığı TESEV Aralık 2007 raporu). Onlar ne olacak? Üstelik reformun geldiğini anlayınca VGM bu mallara alelacele dava açtı ve bağışlayan vs. adına “kayıt tashihî” yaptırdı. Yani, yangından resmen mal kaçırdı. Tabii, farklı dinden vatandaşın malından.

Ayrıca, biliyor musunuz ki 2002'den beri bu vakıfların tapuya kaydettirmeye muvaffak oldukları bütün malların oranı yüzde 21,8'den ibarettir! (benim *Türkiye'de Azınlıklar, İletişim Y., 2008, s.138*). Gerisi: ret!

“Vatan”dan medet olmayınca...

Yasada olumlu şeyler yok değil. Ör. 15 kişilik Vakıflar Meclisi'ne 1 de gayrimüslim temsilcisi alıyor. Ama güya Strasbourg'dan (AİHM) devamlı tokat yediğimiz için çıkartıldı; bu tokatlar aynen sürecek:

1) Devletin 60'ların sonundan itibaren gasp ettiği malları geri verdiği yok! Bunlar için yegane çare, Strasbourg'a gidip tazminat almak. Oraya gidilebilir, çünkü o tarihlerden beri “sürekli ihlal” var. (Radikal'de 7-9 Şubat'ta çıkan dizi yazımda bu son hususu gözden kaçırdığım için “Strasbourg'a gitme zamanı geçirildi” demiştim; beni uyaran hukukçu arkadaşşıma teşekkürler ederim).

2) Devletin gasp edip üçüncü kişilere satıverdiği malları geri verdiği yok! Bunlar konusunda tazminat ödemeyi de öngörmüyor! Bu iş de yine Strasbourg'a kalıyor. Biz niye vergi veriyoruz? Strasbourg TC'nin ayıbını örtmek için tazminata hükümsin diye.

3) Geçici Madde 7 hükmüne girenlerin geri verilmesini de unutun. Onlar da Strasbourg'luk.

Tabii, işin belki de en vahim tarafı henüz başlamadı: Bu yasaya şimdi bir de yönetmelik yapılacak. Biz çok gördük, AB Uyum Paketlerinin uygulanması için yapılan yönetmelikleri. Kanunda olmayan engelleri dikiyordu bu vakıfların önüne. Şimdi de göreceğiz bakalım VGM vatani kurtarmak için neler icat edecek. Takipçisi olacağız.

Eğer “Laikiz” diyorsak, işimiz ne?

*2 - Gayrimüslim Vakıfları konusunda çıkan Kanun Hükmündeki Kararname üzerine
4 Eylül 2011 tarihli Radikal İki'de çıkan yazım*

GM HAKLARINDA BÜYÜK ADIM, FAKAT...

AKP hükümetini gayrimüslim Türkiyeliler (GM'ler) açısından tebrik ederim. Onun iktidarında, bu insanlara ulus-devletin 1920'lerden beri yapageldiği mezalim epey azaldı. Son Kanun Hükmünde Kararname (KHK) bunun son örneği. Fakaat, yine hemen söyleyeyim ki, bu öyle katiyen “Tek maddelik devrim” falan değil. Aşağıda maddeyi vereceğim ve sorunlu yerlerini “Sorun-1, 2, 3” vs. diye işaret ederek bilahare izah edeceğim.

Madde metni

"Geçici Madde 11: Cemaat vakıflarının; a) 1936 Beyannamesinde kayıtlı olup malik hanesi açık olan taşınmazları, b) 1936 Beyannamesinde kayıtlı olup kamulaştırma, satış ve trampa dışındaki nedenlerle [Sorun-1] Hazine, Vakıflar Genel Müdürlüğü (VGM), belediye ve il özel idaresi adına kayıtlı taşınmazları [Sorun-2], c) 1936 Beyannamesinde kayıtlı olup [Sorun-3] kamu kurumları adına tescilli olan mezarlıkları ve çeşmeleri [Sorun-4], tapu kayıtlarındaki hak ve mükellefiyetleri ile birlikte bu maddenin yürürlüğe girdiği tarihten itibaren on iki ay içinde müracaat edilmesi halinde, Meclis'in (VGM Meclisi) olumlu kararından sonra [Sorun-5], ilgili tapu sicil müdürlüklerince cemaat vakıfları adına tescil edilir [Sorun 6]. Cemaat vakıfları tarafından satın alınmış veya cemaat vakıflarına vasiyet edildiği veya bağışlandığı halde, mal edineme gerekçesiyle [Sorun-7] Hazine veya Genel Müdürlük adına tapuda kayıt edilen taşınmazlardan üçüncü şahıslar adına kayıtlı olanların Maliye Bakanlığı'na tespit edilen rayiç değeri Hazine veya Genel Müdürlük tarafından ödenir. Bu maddenin uygulanmasına ilişkin usul ve esaslar yönetmelikle düzenlenir."

Gelelim sorunlara

Sorun-1: Bir defa, "kamulaştırma"lar dışarıda bırakılamaz. Çünkü bunlar bir tür gasp biçiminde yapılmışlardır. Kamu ihtiyacı vs. katiyen gözetilmemiş, el konulmuş, sonra da kamulaştırma amacı dışında kamuya ve özele peşkeş çekilmiştir. Örneğin Pangaltı Ermeni Mezarlığı (Surp Agop) üzerinde bugün TRT binası, Askeri Müze, Divan ve Hilton otelleri vs. yükselmektedir. Bu mezarlık 1934'te mahkeme kararıyla belediyeye geçtiğinden, bir mal listesi olan 36 Beyannamesi'nde de yoktur ve bu maddeden yararlanamaz. İkincisi, "satış" dışarıda bırakılamaz, çünkü devlet bağırta bağırta el koyup eski malike bedavadan iade etmiş, o da yeniden satmıştır. Bunlar tescil falan edilmeyecektir.

Sorun-2: 36'da bulunan, ama mazbut (VGM'nin el koyduğu) bir vakıf adına tescil edilmiş mallar da bundan yararlanamaz, çünkü VGM Meclisi, "VGM değil, vakıf adına kayıtlıdır" diyecektir. Bunun engellenmesi için, tam buraya "...ve mazbut vakıflar adına kayıtlı bulunanlar" ibaresinin eklenmesi gerekirdi.

Sorun-3: "36 Beyannamesi'nde kayıtlı" ibaresi çok sorunludur, çünkü yukarıda geçen muazzam Pangaltı Mezarlığı 36'da kayıtlı falan değildir. Kayıtlı olmayan mallar için bu KHK çözüm getirmemiştir.

Sorun-4: Mezarlıklar bazen "mal" kategorisinde mütalaa edilmemiş, vakıflarca kayda geçirilmemiştir. Bu kayıtsız mezarlıklar için de bu KHK'da çözüm yoktur. Kaldı ki, Lozan md. 42/3 şöyledir: "Türk hükümeti, gayrimüslim mezarlıklarına tam bir koruma sağlamayı yükümlenir". 36'ya kayıtlı olsa da olmasa da, Lozan varken mezarlıkların zaten kılına dokunulamaz.

Sorun-5: Tescil için VGM Meclisi'nin devreden çıkartılması gerekir. Meclis'teki GM temsilcisi Laki Vingas, Meclis'in olumlu yönde gittiği kanısında. Fakat Yunanistan'la bir anlaşmazlık çıktığını düşünün, bu Meclis derhal terslenebilir. Kaldı ki, yakın geçmişteki performansı tam bir felaket idi.

Sorun-6: Görüştüğüm tecrübeli avukat Setrak Davuthan, tapu sicil müdürlüklerinin tescil için bir şüredir sorun çıkarmadıklarını, yasa dışında ayrıca mahkeme kararı aramadan tescil yaptıklarını söylemekte. Bu, çok önemli bir gelişme. Fakat yarının ne olacağı bilinmez. Şimdi AB başkanlığında sıra Kıbrıs (Rum) Cumhuriyeti'ne gelmiştir, onun kimi taşkınlıkları Türkiye'deki havayı derhal değiştirebilir. Kaldı ki, tapu müdürlükleri daha düne kadar yasa falan dinlemiyor, malik değişikliği için ayrıca mahkeme kararı istiyorlardı.

Sorun-7: Bu "Mal edineme gerekçesi" terimi çok sorunludur, çünkü şu durumlara çözüm getirmez:

a) Mahkeme kararıyla eski malik adına kaydedilmiş mallar. Örneğin benim ciğerim Hrant'ın yettiği Tuzla Kampı'na el konulunca devlet orayı eski malikine parasız iade etmiştir, o kişi de yeniden satmıştır. Geçmiş olsun!

b) Malın iade edildiği eski malikin "gaip" olması (kaybolması) durumunda kayyuma devredilen ve 10 yıl sonra da devlete geçen mallar. Geçmiş olsun!

c) Mahkemece vasiyetin iptali sonucu vakfın elinden alınan mallar. Burada KHK çok muğlak ve yetersizdir. Bazı durumlarda, vasiyet sonucu vakfa tescil edilen bir mala devlet dava açmakta ve "eski kaydın ihyası" nı (yani, vasiyet edene geri verilmesini) istemektedir. Mahkeme bu yönde karar alırsa, mal eski malike geri döner. Bu durumda tazminat hayal olabilir.

d) Kurumun tüzel kişiliği olmadığı gerekçesiyle el konular mallar. Örneğin Katolik ve Süryani vakıf malları. Fener Patrikhanesi'ne ait olan ama Fener'in tüzel kişiliği olmadığı için bir vakfa yazılı olup da el konulan Büyükada Rum Erkek Yetimhanesi ancak AİHM kararıyla geri alınabilmiştir.

Esas sorun, kanunda

KHK'yla getirilen bu Geçici Madde 11, 2008'de çıkarılan esas yasanın (no. 5737) sakatlıklarını düzeltebilmekten çok uzaktır.

a) Md. 5/1 "Yeni vakıflar Medeni Kanun (MK) hükümlerine göre kurulur" diye rek GM'lerin yeni cemaat vakfı kurmasını engellemektedir, çünkü MK md. 101/4 şöyledir: "Belli bir ırk ya da cemaat mensuplarını desteklemek için vakıf kurulamaz".

b) Md. 7/2, mazbut vakıflara yönetici seçimini yasaklamaktadır. Bugüne kadarki uygulama: VGM önce vakıf seçimlerini engellemiş, sonra da seçim yapılmıyor diye vakfı mazbut ilan etmiştir (el koymuştur).

c) Md. 25/1, uluslararası ilişki kurabilmesi için, bunun vakıf senedinde yazılı olmasını istemektedir. GM vakıflarının senedi olmaz; fermanlarla kurulmuşlardır ve MK md. 101/4'e göre yeni vakıf kuramazlar.

d) Geçici Md. 7: Bir defa, buradaki "tasarrufları altındaki mallar" terimi çok sorunludur, çünkü 36'da yazılı olup da ellerinden alınan mallar halen tasarruflarında değildir. İkincisi, "Mal edinememe gerekçesiyle" terimi çok sorunludur, çünkü mal doğrudan devlete geçmişse tazminat alınabilir, ama "eski kayıt ihyası" gibi gerekçelerle araya başka malik sokulmuşsa, alınamaz. (Ayrıntı için bkz. D. Kurban, TESEV için rapor, 2007).

Sonuç

Tekrar söylüyorum, AKP'nin bu konudaki çabalarını kutlarım. Fakat Vakıflar Yasası 2002 ve 2003'te değiştirildi, 2008'de de yenisi yapıldı. Hepsi de derhal bürokrasinin, ardından da yargının "yorumuna" uğradığı için bu hale geldi. Şimdi 2008 metni de değiştirildi. Bu da muğlak, bu da siyasal konjonktürde "yorumlanmaya" müsait. Durun, bütün bu gasp yılları içindeki kira vs. gelirleri ne olacak, ona değinmedim bile.

Türkiye'deki Rum Ortodoks Cemaatlerin Vakıfları: Siyasal Bir Sorunun Hukuki Veçheleri¹

Konstantinos Tsitselikis

1. Giriş: Vakıflar hukukunun tarihsel gelişimi

Türk devletinin kurulmasıyla birlikte etno-dinsel cemaatlerin konumu meselesi kritik bir siyasi ve hukuki mesele haline aldı. Nüfus mübadelesi, Lozan Antlaşması ve Kemalizmin sekülerleştirici siyasi ideolojisinin yarattığı yeni koşullarda diğer gayrimüslim azınlıklar için söz konusu olduğu gibi, Türkiye'deki Rum ahalinin de tabii olduğu rejimi, Osmanlı İmparatorluğu'nun *millet* sistemi mirasından çok sayıda çelişik unsurunu da bünyesine katarak yeniden şekillendirdi. Bir yandan devlet kurumları modernleşip sekülerleşiyor, diğer yandansa gayrimüslimlerin korunması bunların dinsel kurumlarının özerkliğini ve özellikle de dahili meselelerinin ve elbette cemaat malvarlıklarının bizzat azınlıkların kendi uhdesinde olmasını gerektiriyordu. Cemaat kurumlarının (vakıflar)² bu hassas dengeye dahil edilmesi, devasa Müslüman malvarlığının devletleştirilmesi meselesiyle sıkı sıkıya bağlanması nedeniyle kolay olmadı.

Osmanlı İmparatorluğu'nun son on yılında konuyla ilgili benimsenen hukuk, onun yerini alan ulusal Türk hukukunca hem belirli ölçülerde benimsendi hem de

1. Bu metin, 2006 yazında gerçekleştirilen "İstanbul'da Buluşma: Bugün ve Yarın" adlı konferans için hazırlanmış bir araştırmanın özetlenmiş biçimini oluşturmaktadır. Ancak o günden bu yana gerçekleşmiş gelişmelerle de güncellenmiştir. Daha gelişmiş bir versiyonu daha sonra yayımlanacaktır. Destekleri olmadan bu çalışmanın mümkün olamayacağı Dimitri Frangopoulos, Laki Vingas, Frango Karaoğlan, Nikos Sigalas, Vangelis Kechriotis, Mihalis Vasilyadis ve Peder Dositheos Anagnostopoulos'a teşekkürlerimi bildirmeyi bir borç bilirim. Keza bana sundukları belge ve bilgiler ya da birlikte gerçekleştirdiğimiz verimli tartışmalar nedeniyle Alexis Alexandris, Sema Kılıçer, Yanni Kistakis, Dimitri Karayani, Yanni Skarlato, Yorgo Stefanopuloı Ari Abacı Elçin Macar, Kostas Gavroglou, Yorgo benlisoy, Foti benlisoy ve marianna Koromila'ya ve adlarını burada anmadığım daha birçoklarına teşekkür ederim. Hepsinin ismini anmadığım için özürlerim kabul edilsin. Özellikle görüştüğüm vakıf yönetici ve avukatlarına bana verdikleri bilgiler için çok teşekkür ederim. Bütün bu insanların yardımı, karşılaştığım güçlükleri alt etmemde ve karşı karşıya bulunan sorunların değişik veçhelerini idrak etmemdeki katkısı büyük oldu. Son olarak çalışma boyunca bana gösterdiği destek ve elbette sabır için Meriç Özgüneş' teşekkürlerimi sunmalyım.

2. vakıf=waqf, Osmanlı hukukuna göre otonom bir tüzel kişiliği haiz ve vakfedenin belirlediği bir hayır amacına özgülenmiş menkul ya da gayrimenkul mal varlığı.